

НЕВІДОМИЙ ЛИСТ ГЕТЬМАНА ІВАНА МАЗЕПИ ДО БЕЛЗЬКОГО ВОЄВОДИ АДАМА СЕНЯВСЬКОГО

DOI: 10.5281/zenodo.7189967

© М. Мешковой, Ю. Мицик, 2022. СС BY 4.0

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6081-0644>, <https://orcid.org/0000-0003-1580-1284>

Цього листа одним із авторів публікації було виявлено в зібраннях бібліотеки Чарторийських у Кракові ще понад 25 років тому, але він лежав призабутим. Зараз публікуємо цей важливий документ. Він зберігся в тогочасній копії, окремі слова написані нерозбірливо, і ми позначили їх у такий спосіб: (...)*. Лист було написано, як вказано у рукописі, у 1693 р.; на жаль, точнішої дати бракує. Думається, що це датування невірне, тому що в той період Мазепа займався Півднем (небезпека ординських наскоків, підготовка до Азово-Дніпровських походів). Очевидно, листа було написано пізніше, як мінімум після вибуху Північної війни. Імовірно у 1704 р., коли король Речі Посполитої Август II просив Мазепу зайняти маєтності магнатів Любомирських, котрі схилились на бік Швеції. Листа було написано восени, оскільки у ньому йдеться про розташування польських військ на зимових квартирах. Підтверджує це й ще один аргумент. Лист адресований до белзького воєводи. Тоді цю посаду обіймав Адам Миколай Сенявський, котрий також був гетьманом польним коронним (1702–1706), старостою львівським (1684–1726), белзьким воєводою (1693–1710) тощо. Белзьким воєводою Сенявський став 10.XI. 1693 р., отже, підписати так лист він міг не раніше 10.XI. 1693 р.

Лист написано польською мовою з домішкою латини. Польську частину переклав Ю. Мицик, латинську – М. Мешковой. Головний сюжет листа – спроба Речі Посполитої поставити свої війська в Україні (Брацлавське, Київське, Подільське воєводства) й відмову втілити ці наміри гетьмана Івана Мазепи. Тут важливо те, що ці воєводства були формально під владою Речі Посполитої, а влада Мазепи формально поширювалася лише на лівобічну Гетьманщину. Між тим Мазепа особливо не приховував наміру поширити свою владу й на Правобережжя. Це був досить зручний момент, оскільки Річ Посполита слабшала, а ній розгоралася боротьба між прихильниками промосковської та прошведської орієнтацій. Мазепа ж скористався тим, що його війська діяли на Правобережжі, і відновлював там полково-сотенний устрій (наприклад, в Корсуні, Мошнах та інших містах). Причому свою відмову Мазепа як досвідчений дипломат виправдовував тим, що мусить виконувати накази свого зверхника – Петра І.

Дуже важливим є те, що Мазепа вказує на відродження полково-сотенного устрою на Правобережжі («у низу рік Дністра й Бугу живуть козаки, мають своїх полковників і сотників») і те, що його козаки стояли в Могилеві-Подільському. Про це заселення він говорив і в деяких інших своїх листах. Відтак це вчергове засвідчує, що українські козаки активно заселяли не тільки запустілу в роки Руїни Правобічну Гетьманщину, але й землі сучасних Миколаївської, Херсонської та Одеської областей України. Цікавою є і згадка гетьмана старого прислів'я: «два коти в одному мішку не можуть вміститися».

Отже, публікація цього листа дозволить трохи доповнити мазепіану, а його свідчення є важливими для істориків України козацької доби.

* * *

1693(?), після листопада 10. – Лист гетьмана Івана Мазепи до польного гетьмана коронного, белзького воєводи Адама Миколая Сенявського.

«1693. Kopia listu od Mazepy, hetmana Wojsk Zaporowskich, do j.mći pana wojewody belzkiego pisanego.

Mnie wielce mości panie i bracie!

Nic u mnie nie jest tak trudnego, czegobym omni possibili modo nie umiał ad vota w. mć. pana ad implere i mam to za jedyny w życiu moim honor, kiedy mogę w łasce w. m. pana promereri sobie gloriam obsequii, lecz kiedy mnie teraz zachodzą rekwiżycye od w. pana ratione łokacyi wojsk koronnych w województwie Braclawskim i Kijowskim, także i Podolskim, zwłaszcza w tych miejscach, które jeszcze do woli najsłabszego pana j. mći, pana mego miłościwego, dependent a regimene buławy mojej hetmańskiej wybaczysz mi w. m. pan w tym, że muszę nili (niti) in adversum i recalcitare cum profunda wielkiego w. m.

pana imienia veneratione orderowi jego, ponieważ sam mnie list najjaśniejszego cara j. mci, pana mego miłościwego, do w. m. pana pisany od w. m. pana mnie, a potem komunikowany także (?) infane samegoz w. m. pana excusabit, który wyraźnie w sobie sonat j. car. wiell. wołę, że do powrotu swego hetmańskiego utrzymuje Ukrainę pod dyrekcją moją. Jeżelibym dogadzając conformi assensu affectacyi w. m. pana, pozwolił jego na subsistencją wojsk koronnych w Ukrainie, tobym hoc temerarid (?) ausu dyspozycye jego carskiego wielicestwa, pana mego miłościwego, pomieszawszy, zaciągnąłem na siebie erucien (...) * majestatis i podałbym nie tylko honor, który vita aquirat, lecz (czego uchowaj Boże) i życie in discrimina tego, kiedy tam mało nie wszędzie w wojwództwie Braclawskim, Kijowskim i Podolskim, niżej rzek Dni-esru i Bugu kozacy mieszkają, półkowników i setników swoioich mają i kompania na zimowych kwaterach subsistit. Więc chciej w. m. pan alto judicico zważyć i cielum (culum) duos soles możeli pati i jeżeli duo contraria in uno subjecto mogą persistere stara przypowiesz: dwóch kotów w jednym worze nie może się zmieścić, zkad łatwoby nieomylnie mogła miedzy wojskami polskim i kozackim subsequi collisio. Jeżelibym consiliis kozackiego wojska polacy pretendowali sobie hiberowej subsistencją, ja zaś już kazalem ustąpić z Mochilewa, gdzie go dotąd trzymał nie bez ordynansu. Ponieważ ich mć panów Lubomirskich, którzy adverse adhieserunt parti, wszystkie dobra w terażniejszych konjunkturach kazano odebrać i pro meliori securitate krajów pogranicznych ludzmi memi osadzić, w tym tedy wyżej specyficywanym interesie, że nie mogą bez woli najjaśniejszego pana mego requisitione w. m. pana moją świadczyć facilitatem, wielce prosze o wybaczenie, a in recompensam tego w inszych interwenienciach wszelką moją powilność nutibus w. m. pana spondebo i ad favora znam się bydż etc.

W. m. mć pana uprzejmnie życzyliwym bratem i sługą najniższym Jan Mazeppa, hetman i kawaler jego carskiego wielicestwa Wojsk Zaporowskich”.

(Бібліотека Чарторийських. Відділ рукописів. № 183. С. 829–831. – Копія кінця XVIII ст.).

* * *

«1693. Копія листа від Мазепи, гетьмана Військ Запорозьких, до й. мості-пана белзького воєводи писаного.

Мій вельми мості-пане й брате!

Немає нічого такого складного, чого б я у будь-який можливий спосіб не вчинив, заради виконання бажання в. м. пана, і маю це за єдину честь в моєму житті, коли можу славно прислужитися, однак коли мені тепер ставляться вимоги від в. пана щодо розташування коронних військ у Брацлавському, Київському, також і в Подільському воєводствах, особливо в тих місцях, які ще з волі найяснішого пана й. мості, пана мого милостивого, належать до реґіменту моєї гетьманської булави, то вибачиш мені в. м. пан те, що мушу тобі перечити й опиратися з глибокою до великого імені в. м. пана пошаною наказу його, бо сам лист найяснішого царя й. мості, пана мого милостивого, до в. м. пана писаний, [а] потім від в. м. пана мені переданий, також (?) самого в. м. пана виправдає. Він виразно в собі містить волю й. цар. величності, що я до свого гетьманського повернення тримаю Україну під моїм правлінням. Якщо б я, догоджуючи приязні до в. м. пана, дозволив на постійні коронних військ в Україні, то цією необачністю порушив би диспозицію його царської величності, пана мого милостивого, і стягнув би на себе (...) * немилість маєстату, наразив на небезпеку не лише честь, яка дорівнює життю, але (чого не дай Боже) і життя, коли там немало скрізь в Брацлавському, Київському і Подільському воєводствах, внизу рік Дністра й Бугу живуть козаки, мають своїх полкowników і сотників, і компанії стоять на зимніх квартирах. Отже, зволь в. м. пан високим розумом зважити: чи може бути у небі два сонця або чи можна про щось висловитись протиріччям, і чи не виїде за давнім прислів'ям: два коти в одному мішку не можуть вміститися, через що не помилилось, коли скажемо, що легко можуть виникнути колізії між польським та козацьким військами. Якщо б consiliis (?) козацького війська поляки претендували собі на зимові квартири, то я вже наказав йому вийти з Могилева, де досі його тримав не без [царської] наказу. Оскільки у їх мостей-панів Любомирських, котрі належали до противної партії, всі маєстности за нинішніх обставин наказано відібрати й, заради кращої безпеки прикордонного краю, моїми людьми осадити, тоді у цьому вище вказаному інтересі не можна виконати прохання в. м. без волі мого найяснішого пана. Засвідчуючи мою готовність, вельми прошу вибачити, а щоб компенсувати це, в інших питаннях я всі мої послуги для задоволення в. м. пана обіцяю і до ласки маю бути etc.

В. м. м. пана люб'язно зичливим братом і найнижчим слугою – Іван Мазепа, гетьман і кавалер його царської величності Військ Запорозьких».

о. Мицик Юрій Андрійович – доктор історичних наук, професор, головний науковий співробітник Інституту української археографії та джерелознавства імені М. С. Грушевського Національної Академії наук України (вул. Трьохсвятительська, 4, м. Київ, 01001, Україна).

pr. Mytsyk Yurii A. – Doctor of Historical Sciences, Professor, Chief Scientist at the M. S. Hrushevsky Institute of Ukrainian Archaeography and Source Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine (4 Trokhsviatyetska Street, Kyiv, 01001, Ukraine).

E-mail: mytsyk2002@ukr.net

Мешковой Максим Миколайович – історик, службовець комерційного товариства.

Meshkovi Maksym M. – historian, commercial employee.

E-mail: maksimmeshkovoy@gmail.com

Дата подання: 28 квітня 2022 р.

Дата затвердження до друку: 15 травня 2022 р.

Цитування за ДСТУ 8302:2015

Мешковой, М., Мицик, Ю. Невідомий лист гетьмана Івана Мазепи до белзького воєводи Адама Сенявського. *Сіверянський літопис*. 2022. № 3. С. 84–86. DOI: 10.5281/zenodo.7189967.

Цитування за стандартом APA

Meshkovi, M. and Mytsyk, Yu. (2022). Nevidomyi lyst hetmana Ivana Mazepy do belzkoho voievody Adama Seniavskoho [An unknown letter from Hetman Ivan Mazepa to the Belgian voivode Adam Seniavskiy]. *Siverianskyi litopys – Siverian chronicle*, 3, P. 84–86. DOI: 10.5281/zenodo.7189967.

